ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 104

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ՕՐԱԳԻՐ

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՄԱՐՏ 1846

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Այս օրագրութեանս ով որ կը բաղձանայ կրնայ ստորագրել , միայն Արարատեան ընկերու-թեան Տպարանը կանխիկ հատուցանելով՝ մէկ տարւոյն գինը 125 դահեկան ։ 'Ի Պոլիս պարոն Հարթուն Շահնազարեանի ։ 'Ի Կարին Պարոն Ա . Պեղու . Յ . Մ...ների վաճառ ։ Աղեքսանդրիա-Յարութիւն Գէորգ Աղայ Լաւազարեանցին , Տփխիս 'Ի Տփխիս Պարոն Ա . Յակոբ Կարճիկեանին ։

Պետերպուրգ Ի . Բոժանագարդ . Պարոն Կարապետին Աստուածատրեանց : 'Ի Տեղիս Յովհաննէս Գէորգ Աղայ Խալիֆեանին վաճառ : 'Ի Մուշ . Կիրակոսեան Բ . Կարոն Աղայ Մ . Կարապետեանց : 'Ի Նախիջեւան Պարոն Ա . Մանուէլ Յ . Մելիք Մկրտչեանին : 'Ի Ջուղա Պարոն Գ . Կարապետ Լազարեանի վաճառ : Պարսիկ . Հայկ Մ . Սերոբ Աղայ Ենիգ-բանեանցին գրատուն :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իզմիր 15 Մարտ ։

Օսմանեան Օգոստափառ և բարեգութ կայսեր ԱԲԴՈՒԼ ՄԷՃԻՏ Սուլթանին իր բոլոր հպատակներուն հանգիստ և ապահով կենաց մը վայելելուն համար՝ ըրած կերպ կերպ բարեկարգութիւններուն և գովելի անօրինու-թիւններուն՝ մէկ Հայկականէ օրագրոյս առջի թիւէն սկսեալ անդադար հրատարակելն ալ նէ՝ այսու ամենայնիւ անոնք մէկիկ մէկիկ ըստ արժանւոյն գովաբանութեամբ ծանուցանելու անբաւական ըլլալնիս այնէ կը ճանաչենք ։ Սրանք թէպէտ Իւր Կայսերական Մեծութեան հովանա-ւորութեան տակը եղող ամէն ազգ անխտիր և շարունակ վայելելով՝ նորին անգին կենացը բա-րօրութեանը համար՝ երախտագէտ սրտիւ բա-րեմաղթութիւններնին բարձրացնելու , նորէ նոր առիթներ կունենան , ինչպէս որ անոնց մէկն ալ հետևեալ հրամանագիրն է ,

ՀԱՐԱԶԱՏ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երգարոյա պատուիրանքներուն , որ Մէճիտի Սրբազան Սուլթանին խորհրդածութեամբը գրվե-ցան , և Երգայական հրամանաւ ալ հրատարակեցան ։

Աշխարհը Արարչին՝ որոյ Տէր Աստուած էր-կու ճևաներ պարգևեց . բայց որովհետև ժողովրդեան Օսմանեան հպատակներուն և բոլոր հա-ւատացեալներուն հաւասարապէս անկողմնութիւնը կը կամի , և ըսելի ոչ արդարութեամբ ըրել բնու հա-ւասարակշռութեամբ երևելի պահպանել կը ջանալով , ամենն ալ առ հասարակ և մէկզմէկէ չը զատելով պաշտպանել կուզէ . անոր համար մեր իւր նախա-րարներուն և պաշտօնատարներուն խորհրդոյ հաւա-տարմութիւնը հոգալ . և հիմա ալ մեր վերջին քա-նիցս , որ իւր վեհափառութեան ողորմած և բարի դի-տաւորութիւններովը հասարակութեանն ալ մեծ խնա-մով , ամենն ալ բոլ և յարգանօք զբաղեցու-ցած ըլլալն . ու բարեխնամ հրամանքն հանապազ բնա-կելու մը հաւասարակշռութեան ըլլայ , և թէ ըսող ըլլայ , լաւ մը զգուշանալով առաջին պարտք կըսէ ։

Բայց խորհելով է որ անոնց այս բարեկարգութիւնը հաստատութիւնները խափան չէն , և թէ հաստատութիւններն ալ լաւ կատարել ըլլան , նորին արդիւնքն նաև բարի դիտաւորութիւնը հիմա այսու գործադրութեամբ կը ջանայ-արդարևս ։

Աշխարհիս Ինքնակալն առաջին և ժողովուրդ դասերը և շինելով այս է որ ամէն մարդ իր անձին և ստացուածքին վրայ ապահով ըլլայ . և ինչ մէկն ալ անձին և ստացուածքին պատիւ և բարին առ նմա-նէ մեծ պէտք ըլլայ , ինչու որ ալ և իւր խորհուրդ ասոր պարտք պէտք էր . հարստահարութիւն , յափշտակութիւն , և բոլոր մեծ՝ որոնք որ մէկ կա-րութիւններ են , ինչու չըլլալու համար բոլորներու ալ պահպանութեան անոր ապահովութիւն պէտք ըլլի . Տաճկաստանի , և կարևոր որ բոլոր օրէնք և բոլոր կարգ-ի բարեկարգեն արդէն եղած են , ամենայն մէկ մը մէկու անձամբ առաւ մը պէտք կատարէ . հասարակութիւնը առանց բարեկի բանեցնելու պէտք չըլլայ , բանեցնե-լուն պաշտօնատար կարգը պէտք պահէ . բարեկեն-րան՝ դատաւորներուն՝ պաշտօններուն և ամէն պաշտօնատարներուն կողմանէ , ամէն պէտք ըլլա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՃԻՆՈՅՆ ՄԽԻՆԱՑ

Ի Հայր Օստոգեա վարդապետէ և Բոլ Եղիսէ-պոսէ Պոլսեցեան Բեհէսութեանց Տփխիսեցւոց յա-ւելեալ Երանելւոյն Տեառն Պօղոսի արժանաւորա-պէս Բոլ Եղիսէպոսէ Պետրոսէ և Կեսարեւոյ

Յամ Տեառն 1825 Դեկտեմբեր 2 ։

(Շարունակութիւն . տես Թիւ . 103 ։)

Հատուած . Ձ ։

Յաղագս շինութեան Սուրբ Աստուածածնի տաճարին , որ է այժմեան կրօնաւորաց անցի հանգստարանաց փառաւորութեան , և շինուածոց ։

Այս եկեղեցի շինեցաւ 'ի վերագրեալ Թուա-կանի , որ է 1654 , ՌՃԳ , առ առաջնորդու-թեամբ Մխիթար եպիսկոպոսի և փոխանորդի նորա Խաչիկ վարդապետի , գործով ծախուք Տփխի-սեցի եղբարց երկոցունց հաւատացեալ փոխանակեանց , Սուլխանի , և Օսիէ , 'ի Փիլիպոս հանգուցելոց ։ Որ է առանց կաթուղիկէի՝ կանգնեալ 'ի վերայ եր-կուց սեանց , ամենայն գրաւոր երկոսին , մեծ է քան զե-կեղեցին Բասլեաց . 'ի վերայ այսր ամենայնի՝ հան-գուցեալ եկեղեցի շինողքն պարգևեալ են մեծա-մեծս շարժուն , արծաթեայ խաչս , և բուրվառս , ջահզանս , նաև ոսկեղէն խաչ մի՝ որ այժմ՝ չէ 'ի մի-չէ ։ Իսկ 'ի մահուան խորհոց կտակեալ են թաղել զինքեանց մարմինս 'ի գաւթի եկեղեցւոյս մերեանց կերտեալց . որպէս տեսանին գերեզմանք նոցին , ար-ձանագրութեամբ հանդերձ ։ Նաեւ կատարեն կրօ-նաւորքն հանապազօրեան պաշտամանս , ունելով միանգամայն յաւելեալ պաշտօն զամենօրհնեալն Մարիամ , զմայրն Աստուծոյ . որում ընծայեալ են զինքեանս կամաւոր մտօք ։ Եկեղեցւոյս պահին յարգութեամբ զերկաթեայ սուրբ խաչն հրաշա-գործ , որ է մինն յերից ձեռակերտ խաչից Նախկին Լուսաւորչին մերոյ՝ Թադէոսի , զոր Կոթայ սուրբ Նշան ասեն վասն երբեմն լինելոյ նորա 'ի Կոթ գեղջ ։ Նաև մասունք նշխարաց սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի , Պետրոսի մեծի առաքելոյն , և Գէորգայ քաջանահատակ զօրավարին ։ Կա որում են աղքատիկ խուցք կրօնաւորաց , թուով քսան , կէսք 'ի հա-րաւոյ կողմանէ , և կէսք 'ի հիւսիսոյ , այնքան փոք-րիկ , մինչ զի մի միայն մարդ կարէ ընկողմանիլ 'ի նմին , ունին խրախճանքն միակ լուսամուտս , յայտ նեղութեան ։ Կա որմոյն արևելից եկեղեցւոյս է տնտե-սատունն , խոհանոցն , սեղանատունն , Թոնրատունն , հանդերձ փոքր գոմիւ , որ պահէին չորս կովս կա-թին աղալու ։ Եւ և անդի երկուսի դրաստու , որ արդ խափանեալ կայ ։ 'Ի մուտս անտի գոյ եկե-ղեցակ մի հնաշէն , յանուն սրբոյն Սարգսի կեր-տեալ , ասեն կրօնաւորքն 'ի յոյժ , որպէս թէ շի-նեալ իցէն Յունք (այսինքն Վրացիք) . բայց սուրբ Սարգիս անունն ոչ թողու զնէ հաւատ ընծայել ա-ւանդութեանցն . զորոյ շինութեան զթիւն ոչ կարացի խմանալ , որով են եկեղեցիք շուրջ , բայց 'ի լուսաւոր-չական , յորս պատարագ մատուցանի , և այսո-քիկ գրեթէ մի միայն մեծատուն Տփխիսեցւոց են յարդարեալք ։

Հատուած . Ի ։

Յաղագս առաջնորդութեան Մխիթարայ Ե-պիսկոպոսի , և առ նորին ժամանակի գործոց ։

Տեղեկութիւնք ըստ սմ զառաջնորդաց , որ նախ քան զՄխիթար եպիսկոպոսն նստան , այլ 'ի նմանէ և այսր սկսեալ զառաջնորդս : 'Ի շինութիւնս սուրբ Աստուածածնի տաճարին , էր սոյն Մխիթար եպիս-կոպոսն առաջնորդ , անդաւ Գեղարքունիցի՝ այր ա-ռաքինի և սուրբ . շուրջ զամաւ փրկչին 1654 . ՌՃԳ . յորում սուրբ ընծայեցան մեծատանիս կրպակք , որ 'ի Տփխիս , յորոց ընծայեցան , բայց մին է նուիրեալ 'ի խաչս Բեթղեհեմ՝ ըմբռնողաց Հայոց 'ի Մշտատան եկեղեց . ըստ որ և կանգնակ մի մեծ , որ կայ յորդ. եւ թագաւորութեամբ ։ Սորա ժամանակս կրօնաւորեալ մանուկ հասակաւ 'ի կղզւոջ բարեխնամ Մխիթար վարդապետն Սեբաստացի , ազգանամբ Նաժեանց (այսինքն Մէ-նեանցւոց) հօրն զինուորականաց՝ մերոց հանդերձ ։ Որ մինչ աշակերտ էր , պատահմամբ խեք կալեալ աչք նորա 'ի տեսանելոյ , որ յետ քանի ինչ ամաց բացան սրանչելեաց եղական կուսի՝ Մերն Յիսուսի , յորժամ և երգեաց ասէն վերջնոյ որ ասացի , "Մինչ կային եկ' խնդրեցին գի 'ի Կուսէդ՝ յըս տայլ" ։ Իսկ Մխիթար եպիսկոպոսն զատն ձեռս փոխեալ զառաջ-

կէտը և ստոփէտը ծալածն մէջ անցած քնելը առնելով, և պէտք քիչ ժամ մը առնելով Համար առնել զինքն պէտք ըլլայ, և ձուկերն ու յարմարելու ընելն ա.եէ կամ պէտք պէտք չէ ծախել։ Օրականներու կողմանէ քաղաքնանէն ընելու և կամ առնէ ձուկն պահելու ժամանակ մը ու մէջը մը եռթկելու կամ ասոնց ծախողները ալ կէտ մը եղեան, ուտելիքն և խմելիքն երկնից առանցն առնելով ենկավէներեն մէջն հացերն մը անցած են պէտք ըլլանեն։ Օսմանեան պաշտօնատարները Թաղաւորականները Իսլամիկ ու Լատինիկ անունով ամենայն բաղում և կէսը կէսը եկեր պէտք չառնեն։ Եւ անոնք ալ որոնքներ այս կէտը ձուկ պէտք չէ ու, անոր համար եթէ Իսլամիկ ու Լատինիկ անունով ձուկ ուտելու ըլլալ պէտքն ուրիշ ճիշդին ընկերեն ըլլան ներ չէ պէտք ընդունիլ։ Քրիստոնեաները ու եկեղեցիներ կերպով ալ ձեր հոգևորական կարգ չէ պէտք ըլլան։ Օսմանեան ամէն հրապարակներուն որոնքներ պէտք է որ կերպով ստրուկ փորձել ժամանակին մէջերն, անոր համար օրինուր և կանոնաւորականութիւնները ամէնը մէջը կէտ մը առնել ձուկ մը կերպով ձևով մը չառնելու պէտք ըլլան։ Որոշ ժողովներուն անտանելը բաց խանութ ծախելը պատահած փորձերը ստրկութեամբ փոխելով մէջին մինչև և մինչև կանոնաւորութիւն պէտք ըլլայ։ Տարրաբանները մէջ եղած ձուկերն ու կէսոտ տեղերով ամէնէն մէկ մը ձևը պահելու համար առնել պէտք ըլլայ։

Արդէն հասարակութիւնը՝ այս մասին յանձն չինուած պէտք է որ չհոգիանալ ըլլայ, ու մէկտեղ և սորվեցուց ենթակայեն ամէն մէջ բուրնաներուն խաղին ճանաչուելով, հաւատալ փոր-

թագաւորութեանց պատեհ լինել. և եթէ այս առթիւ Արեւմտեան Եւրոպայի հրամանին հաւատալ հարստահարութեան մէ պատճառ ըլլայ, խոհեմ Տէրութեան պաշտօնատարներուն ամբողջութիւնը ըլլալու համար, այս յառաջ գրութեան հրատարակեցաք։

18 փետրվար 1846։

Տեղւոյս Բաղաքապետ փոխմաշուք Էպտիւլ Քէրիմ պէյին քաղաքին կառավարութիւնը և մանաւանդ Օ. րհաստաւոր Օսմանեան բարեկարգութեան հաստատած քաղաքիս հասարակութեան անդորրութիւնը հաստատ պահելու համար՝ ըրած արդիւնք հոգածութիւնը սրտերնիս շատ գովելի է, կարճ խօսքով՝ շատ բաղդաւոր կըսեպուի հիմայ քաղաքս որ այսպէս խոհեմ՝ բարեգութ և քաջ կառավարիչ մը արժանանալուն համար։

Ամսոյս 5ին Բրբաղաքի չորեքտանը՝ որ քաղաքէս նոյն գիւղաքաղաքը կ'երթայ, Անդրիայէն քիչ մը այն կին թուրք մը բռնած տեղը հանելուն՝ գողերու կըպատահի. որոնք չորեքտանը կողոպտելով կըփախչին։ Այս կ'ըսեն թէ գողերուն ձեռքը անցած ստակը 80 հազար ղրշէկաւնէն աւելի է որ ամենն ալ քաղաքիս վաճառականներունն են եղեր։

Այս որովհետեւ վեհմաշուք Էպտիւլ Քէրիմ պէյը՝ նոյն չորեքտանը կողոպտող գողերը ձեռք ձգելու համար՝ ամեն կերպ ազդու միջոցները բոլորն գործի դրեր էր, ամսոյս 12էն 13ը լուսնալու գիշերը ժամը 5ին լուր մը առաւ՝ քաղաքիս չորեքտան կողմերը յառաջ էր գտած յաւանուիկէն թէ՝ Բրբաղաքի չորեքտանը ղարկող գողերէն երկուքը Մէշէ գիւղի յայտնուելէն եղեր, անոնց մէկուն անունը Ղորխի ու միւսինը Տիփիխի։ Միեհմաշուք պէյը այս լուրը առնելուն՝ վարկեան մը չանցունելով՝ փութով մը 150 ձիաւոր մինչեւ քաղաքէս և նոյն գիշերը 4 ժամ չափ Մէշէ գիւղին մօտ եղած լեռանը վրայ աղէկ մը պահպանելէն ետեւ՝ կըհասնի նոյն գեղը, և իր հետը

եղած զօրքերուն մեծ մասը՝ գիւղին չորս դին պաշարելու թող տալով՝ կըմտնէ գիւղին մէջ, և հետաքրքիր մը Ղորխի ու Տիփիխի գողերուն տանը հարցունելով կըգտնայ և միայն երկու հոգի իր մարդիկներէն առնելով կըմտնայ անոնց տունը, ուր ճեր մարդ մը և քանի մը կնիկ մարդիկները միայն կան եղեր. տանը վերի ու վարի տեղերը ճիպը փնտռելով՝ չորեկանին 2 պարկերը (խուրճերը) կըգտնայ որ դեռ կըպարկները (քիլիմները) փաթեն ու ամենեւին չէ բացուեր։ Ասոնք առնելով կըփութայ իր հետեւորներուն եղբայր հետեւեալ օրը. և խելամիտ մարդ կըզրկէ Անդրիա որ Բրբաղաքի չորեքտանը բերել տալով որկին եղբայր և տապալելով որ պարկերուն բանալիները հետը բերէ. որ մէջն եղած ստակները (խմոնէթները) տիրոջը յանձնուի։ Հաւանականապար չորեքտանէն գողցուած ստակներուն ամենն ալ այս գտնուած պարկերուն մէջն են։

Վեհմաշուք փոխմաշուք Բաղաքապետին այսպէս արթուն (զառաջ.ուշի)պէս փութով հանդէպ և յափշտակուած ստակ ձեռք ձգելով՝ տէրերուն (ստակի) վերադարձնելը քաղաքիս հասարակութեանը զարմացուց։

Ամսոյս 10ին Ակրակի առաջնորդ քաղաքիս բարեխնամ առաջնորդ Սրբազան Պօղոս Էպ Եպիսկոպոսը՝ Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյս մէջ՝ որ գրեթէ տեղւոյս բոլոր հայոցի ժողովուրդը (բաց 'ի կաթողը) ներկայ էին. Քրիստոնէական սուրբ և ճշմարիտ հաւատոյս վրայ փոխ.մ աստուածաբանութեամբ ատենաբանութիւն մը ընելով՝ Հայաստանեայց Քրիստոսահիմն սուրբ Եկեղեցւոյս 'ի սկզբանէ անտի մինչև հիմայ ուղղափառ դաւանութեամբ մնացածը՝ շատ ազդու փաստաբանութեամբ քարոզեցին ևն, իր մշտահարազատ ժողովուրդին բարեպաշտութիւնը և վարմունք ընդհանրականութիւնը՝ որ միշտ ամէն պարագաներու մէջ բացորոշ կըցուցանէն, գովելով սրտերնու։ Այս եւայլ ծանուցում մը բրաւ.

Նորոգութիւնն հանդերձ տր. Տէր 1695։

Հատուած. Ը։

Յաղագս առաջնորդաց, որք յետ Մխիթարայ եպիսկոպոսի նստան, և նոցին ժամանակաց պատահմանցն։

Յաջորդեաց եպիսկոպոսին Մխիթարայ՝ Մարտիրոս եպիսկոպոս Չէրքէզեանց, 'ի Ղրամշնոց ծորոյ, 'ի Շամիկ գեղջէ. մերձաւ որոյ Եզնաձորի, այր մեծագործ, որ նորոգեաց զգարձես գլխոյ եկեղեցւոյ սուրբ Լուսաւորչի. և ամս ինչ առաջնորդելով զլուսեաց զկեանս աստուածահաճոյ մահուամբ։ Բայց բինք գլխոյ այն եկեղեցւոյ այժմ բացառ թափեալ են, այնքան՝ մինչ 'ի գալ անձրեւաց 'ի ներքս թափեցեալ ծովանայ ջուրն՝ նոյնպէս ամենայն շինուածք, որ աստ եկեղեցիսեւս են, աստ 'ի հնութենէ մերձ են 'ի քակտումն։ Տեղւոյս կրօնաւորք թէպէտ յանկան նորոգել, սակայն յաղքատութիւն ինքեանց հայելով՝ յետս նահանջեն 'ի խորհրդոյն, այլ եթէ ողորմութիւն յորդեալ առցեն ժամանակէ սոցա, անյապաղ ուղէին ձեռնարկել 'ի նոյն։ Վասն այս շինութեան կարօտի միայն 200 թէմանի դրամոց Տփխիսայ, և ոչ բազմաց։ Յետ Մարտիրոս եպիսկոպոսի, նստաւ առաջնորդ Յովհան վարդապետն Նորագիւղեցի 'ի Պետերբուրգոյ. սոսն զնմանէ զՂազարեան ազգին մատեանն գիտէր 'ի բերան, որպէս զիւղն հասարակ։ Ընդ աւուրս նորա, զկնի մահուան թագաւորի Վրաց Հերակլ, Գէորգ փոքր

գերութեամբ և աղանմամբ, որոյ բազում աւարքն զառնալ յերկիր իւրեանց։ Այս ապա կրկին անգամ անյուսալիօր յարձակումն անօրինաց այնոցիկ՝ լուեալ զատուածպնաց ժողովին 'ի կղզւոջս, իբր յամբոյ անմուտ, գուլով պարփակեալ 'ի ջուրց ծովակիս խորութեամբ։ Յորս էին և ամենք յերնէլ, որպէս Մելիք Մարգիս Քաջնն Գեղարքունեաց. և Երեւանեան Իսրայէլն, այնինչ է հայր Գրիգորի Իսպահանի, որ և Գրիգորն էր մանուկ ցայնժամ, շուրջ զամաւ փոքրն 1755. ԹՄԴ. Ընթերցան 'ի 5 յունուարի, յորում սառուցեալ էին չորք ծովակիս առ բաղդաւորութեանն, եկեալ Լեզգեացն, և տեսեալ զլուսաւոր թափուր 'ի բնակչաց. որովհետեւ յայտ. ապա հայեցեալ 'ի կղզին՝ տեսանեն զբազմութիւն մարդոց և կանանց մանկանց հանդերձ ժողովրդեամբ պատսպարեալս։ Յայնժամ ուրախ եղեալ դիմեալ Լեզգեաց 'ի վերայ սառին՝ զայն զերել զնոսա 'ի ժամու երեկոյի ճրագալուցի, յորում պատարագեալ մատուցանէր վարդապետն Յովհան յեկեղեցւոջ սուրբ Առաքելոց։ Զայն տեսեալ քրիստոնէից, որք արտաքս բան զեկեղեցին էին, դնայեալ հայս ձայնով, յայտնեցին վարդապետին, և խնդրեցին 'ի նմանէ առլ ինքեանց հրաման փախչելոյ 'ի վերայ սառին 'ի ներհակ կուսէ Լեզգեաց գիմելոյ։ Եւ նորա զարձուցեալ զերեսս առոյ՝ աղօթել 'ի սուրբ, և հայորդել Մարիամ և Երեւանն փրկութին ամենեցուն Քրիստոսի, 'ի մահ զինքեանս պատրաստելով. և այնպէս հաւատ ունելով փրկութեան, 'ի տեղւոջ կալ։ Արդարեւ լինէր նոր փառաւորեան

հանդէս ծովամիջն լինելով Լեզգեացն, բայց ոչ 'ի ձեռն զաւաղանի Մովսէսապարապէին, այլ պատուական Մարմնով, և սուրբ Երեւանին Քրիստոսի Աստուծոյ Լուսաւորչայ. այնզի՝ մինչ նոքա հաւեցուցանելով զինոյն 'ի կղզին փութային 'ի յամար եղանիլ, և ըղձանոց հասանել, յանկարծակի բեկեալ սառն մեծամեծն հնչման հեղձոյց զնոսա 'ի ծով անդր՝ թէպէտ ամենք ոտիւք փախեալք՝ զերծան։ Այսպէս ազատեալ Գեղարքունեցոց 'ի մեծ վտանգէ գերութեան և մահու, գնացին իւրաքանչիւրքն 'ի տեղիս իւրեանց գովելով և օրհնելով զԱստուած, ըստ հրաշագործութեան ամենայնի։ Զայն ճշմարիտ պատմութիւն ասաց ինձ Եկեղեցւոյս տնտեսն մի ամի Գեղարքունեցի հարիւր ամեան, որ ասկաւին կենդանի է։ Կացեալ Յովհաննէս վարդապետ տեառնագլուխ դումն ինչ, վախճանի։ Յաջորդէ զիշխանութիւն Եփթեմոս վարդապետն Մակուեցի, 'ի Յարսից գաւառէ, որ հինգ ամս առաջնորդեալ՝ մեռանի։ Ապա Եղիազար Գանձակեցի, եպիսկոպոս Գանձասարայ՝ ինն ամս։ Ըստ տեսչութեամբ սորին, զայ այսր 'ի Էջմիածնէ Գրիգոր վարդապետ ամս այլ մի ճգնաւէր. կամելով սորա զնալ լաւուրս յաշխայս ծովակիս. վասն կարեւոր ինչ գործոյ, ունելով ընդ ինքեան զերիս անձինս 'ի վանականաց, յորոց մին էր սարկաւագ, և երկուքն մանկունք։ Այս զի նորայ առեալ էր ծովակն՝ փչելովն զաւան նաւէին, յեղակարծ հին ծովակեալ լաւտին 'ի կոտորոյ սառին, հեղձանի Գրիգոր վարդապետն, և մին 'ի մանկանցն. իսկ սարկաւագն և միւս մանկունքն զերծանէին կէտահեղձ

որ ազգիս մէջ քանի մը ատեն խել մը մեռած ան-
ձանց իրենց ասոր Լէհաստանցւոց ազգային գաւա-
ռութեանն մնացած նոր աղանդի մը հակառա-
կելնին, ուստի Կոստանդնուպոլսոյ Սրբազան Պատ-
րիարգին չորրորդ բանադրութիւնն, որ և Լորին
Սրբազնութեան առաջարկելուն համեմատ 5 հոգիի
ալ անունները տալով ինքը ղրկեց : Այս նզովեալ-
ներուն կը Կոստանդնուպոլսեցի են, որ ատենէ մը
հետէ եկած են քաղաքս, և մէկն ալ Լէհացի
է, որ Մոլդաւիա կը բնակի : Կանցեմ 'ի դատ' թէ
խղճմտի և թէ ասարական հոգևորականներէն մէկ երկու
հոգիներուն ալ' որոնց համար որ նոյն աղանդին հե-
տեւող եղած ըլլալնին կասկած կայ 'նէ' հոգևական
օրով և խոհեմ հնազանդութեամբ զանոնք շտկելու
համար պէտք եղած միջոցները արդէն 'ի գործ կը
դնէ, և ասոնցմէ ալ թէ որ Սուրբ Լէհաստանցւոց
ազգային գաւառութիւնը չընդունին զանոնք ալ'
պիտի անիծուի առաջիկայ Կիւրակէին :

—Ընթացս 13ին ատեանն' բարձրագահ Ըն-
ձեռ Յէլէի փաշայն Կոստանդնուպոլսէն Իզմիր
տանելու շոգենաւով հասաւ քաղաքս, որ գեռ. ցամաք
ելած քաղաքիս մեծամեծ քաղաքացիքը որ ան
տանը վերադարձին էր Աէյիսի գիւղէն, թէև ան-
քան և շատ հոգնած էր ալ 'նէ' խեղճ փութաց
բարձրագահին փաշայի գիմաւորելու' ընկերու-
թեամբ մեծամեծ Մուսաֆիր Օսքին փաշային ու
երենք անձինքներով, և քաղաքիս պատմեսներն
ալ ասֆորական մեծամեծները արձակելով' Լորին
բարձրապատուութեան գալուստը շնորհաւորելու :
Բարձրագահ փաշայն նուաճանկութը հասնելուն
անդամմիջապէս գնաց բաստոնութեամբ ուրբաթօրէն
շնորհելինը աչքէ անցընելու և անկէ քաղաք մը-
տաբառնալուն' անդէնն զորաց ձեռնաձգը գնաց, և
բանի մը ժամ' ձեռնաձգը գննելէն ետև' Բանքրա-
զեանի պալատը իջաւ հանգստանալու, ուր և քաղա-
քիս բոլոր երեւելիները' Հայոց և Յունաց Սարաքան
Եպիսկոպոսները իրենց քանի մը քահանաներով

ներկայացան Լորին բարձրապատուութեան գալուս-
տը շնորհաւորելու :

Հայկեան օրագրոյս 102 թուով' Թիֆլիզ քա-
ղաքը Հայերէն նոր օրագիր մը հրատարակուելու ազդ
անելով' անոր վրայօք պէտք եղած տեղեկութիւնը
տալու խոստացնելուս համար կրկնեմք հիմայ ու-
րախ սրտիւ ծանուցանելու թէ' այս պատուական օ-
րագիրը ներկայ տարւոյս յունվար ամսոյն 12էն
սկսեալ է հրատարակուիլ' Կովկաս անունով, և ա-
մէն Աօթնեկի շաբաթ օրերը պիտի հրատարակուի :
Թիֆլիզու մէջ ստորագրուողներուն համար 7 մանէթ
է տարեկան գինը և գաւառի քաղաքներուն համար 7
մանէթ և 50 արծաթ կօպէկ, (որ օսմանեան դա-
հեկան 130 ղուռուշի մօտ կընէ) :

Այս պատուական օրագրոյս մեր դրաբարի մօտ
է, և անտարակոյս կը յուսանք որ հայրենասիրաց
ցանկալի լուրեր պիտի տայ, ինչպէս որ առաջին
թուոյն մէջ տուած հետեւեալ Հրատարակութենէն
ալ կը երեւայ :

Ի Յայտնիչ Կովկասու :

Ընծայելով Հայրենեաց զայս իմ աշխատանս, և ընդ բարե-
բեր հովանաւորութեամբ Լորին Պայծառափայլութեան Նիխալ
Միխայել Միխայելի Վորոնցովի, յուսամ թէ այս Կովկաս ա-
նուն կոչեցեալն, որ իբր խոհական արձագանգ է ծանօթութեանց,
կարող է հասանել իւր նպատակին [illegible]
[illegible]

[illegible]

Յայն վայր ուր [illegible]
[illegible]

Ամենայն [illegible] հողաթափութեան Սուրբ [illegible]
[illegible]

Ասէ [illegible] և [illegible] տիրոջն Ալէքսանդր Սերգէյ
[illegible] Երեւանայ [illegible]
[illegible] Տէրու-
թեան մերոյ :

Յուղ [illegible]
[illegible]

Զի՞նչ և այն որ [illegible]
[illegible]

Մ՞է [illegible]
[illegible]

Լու [illegible]
[illegible] կարգաւորութեան
Կովկասեան աշխարհի :

Աղա ղաւաշտարարութիւնն Լեհաստանցի նմի' Եպիսկո-
պոս Պանծասարայ զանն երին, և եղ յաշխարհէս
[illegible] մահու : Հինս նորա, Պրիգոր վարդապետն
Պանձակեցի' ունի սէմ, որ ժառանգաւորութեան
յաղագս փնացեալ 'ի Պ. զեր, անդանօր փոփոխ-
յասնեցա : Ընդ որոյ տեղակալի գնելիցս իշխա-
նութիւնն Սարգիս վարդապետն 'ի Սեխանադար գիւղէ
Պանձակայ, այր հեզահամբոյր, որ յորդ եւ ունի
կարողութիւն, և կառավարել վերայ-
ակսն կառավարութիւնն քաղցրութեամբ : Բայց և
նոյն է առ այժմ ընդ հրամանաւ Աստուծոյն Երբ
եպիսկոպոս Պետրոսեան վերակացնելոյ մայրանի սորոյ
եւ Նեփանց, բաց 'ի վանահօրէս կրօնաւորք վանիցս
և 20, յորոց վեցն են վարդապետք, եօթն սար-
կաւագունք, երեք դպիրք, և չորս մաղաղակիք :

Հատուած . Թ. :

Յաղագս հանգուցելոյ վարդապետաց, որք 'ի
նոյն գաւառ փայլեին :

Ըստ ամաշխարհութեամբ սորա Սարգիս վարդապե-
տին, փայլէին ասատուածաճանաչ վարուք երեք վար-
դապետք, որոց անունքն էին, Ստեփանէ, Մխի-
թար, և Մակար, նախապիշտամակիներ Ստեփանէ
վարդապետն ծնեալ էր 'ի Պանձակ, 'ի Թուականի
Հայոց ՌՄԿԴ. 'ի 5 նոյեմբերի, որոյ ձնողեալ
'ի մեծ անապատն Հոխեաս, կրօնաւորեալ էր ան-
ժամ : Ըստ անձնալով հասանել եւ զկրագոյն
գիտից, եկեալ այսր ՌՄԿԸ, որ 'ի նմին ամի
ձեռնադրեալ արեգայ, ոնդուցանէր զնեանս ճշմա-

րիտ և անկեղծ կրօնաւորութեամբ, որ էր խոստա-
վանահայր և մխիթարանոյն վարժապետ կրօնաւորացն :
Ասեն զնմանէ, թէ զամենայն աւուրս իւր կենաց
հացիւ և ջրով շատանայր և թէ' ոչ վայելեան ինչ
անդուցանէր առանց ծերացութեան, և այսքից
զի զաւուրն հաղար ծունր կրկնէր այնմ, որում ամե-
նայն արարածոց ծունր կրկնի : Լցանելին այն փոխե-
ցաւ առ Տէր, ՌՄԿՕ. 7 հոկտեմբերի, գոլով 57
ամաց, և թաղեցաւ փառաւորապէս 'ի կողմն հիւսի-
սոյ եկեղեցւոյ սուրբ Աստուածածնի, որոյ հաշակեալ
անունն սրբութեան' բարոյի շուրջ զգաւառաւս և
այսր : Այս պակաս քան զնա հռչակեալ էր յա-
ռաքինական ճգնութիւնս, և աշակերտ նորին Մխի-
թար վարդապետն Շամքորեցի, նմանող բնաւ ամե-
նայնի ընթելով նմա, որպէս և նոյն Պրիմասսի : Սա
հանգեաւ պատուական մահուամբ ՌՄԿՂ. 21
մարտի և թաղեցաւ հանդիսութեամբ 'ի գաւթի ե-
կեղեցւոյ սուրբ Աստուածածնի : Իսկ Մակար վար-
դապետն Շամշադինեցի համանմանն Ստեփանէի, և
Մխիթարայ, պատուական զաւն մահուամբ եւ
յաշխարհէս, սակին օրինակաւ : Ի սոյն ամի, որ է
(1825) 'ի 1 մարտի, որ էր կիւրակէն Տնակի,
պատարագեալ էր զՔրիստոս, և 'ի 2 աւուր եր-
կուշաբաթի, մինչ կամեցեալ էր նորա' գնալ յայ-
ցելութիւն Պօղոս վարդապետին, արտաքս քան զե-
կեղեցւոյս եկեղեցւոյ, և այն 'ի վերայ սարին թուլացեալ,
և մերձ էր 'ի ցամաք կալ, ընկեալ սարին հեղձեալ
ընա : Օրըսյ մարմինն որոնեցին այսր անդր թէպէտ
կրօնաւորքն կարի հետաքրքրութեամբ, զաւուրս բա-

զումս, բայց ոչ գտին, և այնպէս մնաց զամիսս ութն
'ի յատակ ծովակին, մինչև չև եւ էր փթեալ ցնայ
Ջուրն գշանդերձս, զորս զգեցեալ ունէր, որ զատու-
ցանէիր, այսպէս : Երբեմն երկիցս նորա, վար-
դապետն' ասեն նինեանց մարմնականցն, 'ի տեղեան
բնոյ, առացեալ էր, թէ Ե՛ր գիտ ոչ բերեալ թա-
ղէք, զի ես եկիս եմ առ եկեղեցին, բայց առանց
յանկուցանելոյ, թէ որո՞ց եկեղեցի է այն : Իսկ
կրօնաւորքն կարծեցեալ զի եկեղեցեաց կղզւոյս, մա-
նաւանդ զսուրբ Աստուածածնին, որ մերձ է առ ծո-
վեզրն, առ որպէս որոնեցին զմարմն յարևմտեան կողմ
ծովակին յայսկոյս և յայնկոյս, սակայն ոչ գտին :
Այն ինչ էին կրօնաւորքն մինչև յայժմ ոչ գտանելով
զնա, աշխ եկն ատենի մի, և պատմեաց կրօնաւորաց
արտաքոյ կղզւոյս եկեղեց, ընդ որս էի և ես, թէ
զաւի զմարմինն Մակար վարդապետին առ ծովափն
հանդէպ եկեղեցւոյ Պանձակունիս' որ 'ի գիւղն Պար-
տաւ, և ծանեայ զնա 'ի կտորոց զգեստուց նորին :
Զայս լուեալ կրօնաւորացն' առ խնդութենէն յար-
տասուս հարեալ' եառեն պարզեալ տաճկին, և առա-
քեցին ընդ նմա զոմն յնկերնոյ բերել զմարմին նո-
րա, զոր բերեալ թաղեցին մերձ 'ի գերեզման Ստե-
փանէ վարդապետին, մեծաւ յուղարկաւորու-
թեամբ, և զոզով արտասուաց, 'ի 22 նոյեմբե-
րի, 1825 :

Պետր զարդանեան.

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵՆԻՔ

ՃԱՌ Ի ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ՈՐ Է

[illegible]

ՏՊԵԱԼ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

1845

ՃԱՌ Ի ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

ՈՐ Է

[illegible]

ՏՊԵԱԼ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

1845

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ՀԱՏՈՐ [illegible]

ՏՊԵԱԼ

Ի ԶՄԻՒՌՆԻԱ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ [illegible]

1845

[illegible]

[illegible]

ՈՐ Է

[illegible]

ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՏՊԵԱԼ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

1844

[illegible] 28 դահեկան է ։

[illegible]

[illegible]

	Տր	Ղրշ	Փր		Տր	Ղրշ	Փր
[illegible]	1	45	10	[illegible]	1	2	12
[illegible]	1	45	5	[illegible]	1	47	..
[illegible]	1	44	30	[illegible]	1	46	10
[illegible]	1	42	30	[illegible]	1	43	10
[illegible]	1	41	5	[illegible]	1	42	20
[illegible]	1	39	5	[illegible]	1	41	..
[illegible]	1	37	25	[illegible]	1	2	30
[illegible]	1	35	10	[illegible]	1	2	30
[illegible]	1	32	15	[illegible]	1	2	30
[illegible]	1	31	10	[illegible]	1	2	26
[illegible]	1	1	13	[illegible]	1	2	21
[illegible]	1	2	7	[illegible]	1	2	11
[illegible]	1	..	32	[illegible]	1	2	18
[illegible]	1	2	36	[illegible]	1	1	29
				[illegible]	1	1	17
				[illegible]	1	..	35
				[illegible]	1	1	38
				[illegible]	1	1	25

Ի ԶՄԻՒՌՆԻԱ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ [illegible]